

Uredništvo i uprava
ZAGREB, Masarykova 28a,
Telefon 67-88

ISTRA

ŠALJITE DUŽNU PRETPLATU!
NE DOZVOLITE DA PROPADA
OVAJ NAS JEDINI LIST!

GLASILO SAVEZA JUGOSLOVENSKIH EMIGRANATA IZ JULIJSKE KRAJINE

ROŽENICE

Pisati o roženicama na uvodnom mjestu, činiti će se, možda, malo čudnim. Ali — na uvodnom mjestu se piše i o uspjelim političko-propagandnim zborovima. A izvedba Matetić-Balotinih »Roženica« u Hrvatskom glazbenom zavodu u Zagrebu bila je, ujedno, i jedan takav zbor. I to vrlo uspješno. O Istri su čuli — zapravo Istru su čuli — te večeri mnogi i mnogi koji za nju ne bi u drugim prilikama pokazali baš veliki interes. Doživjeli su je mnogi od onih kojima je Istra — ona naša prava Istra — daleka. Mnogi od onih koji znaju da u Istri postoji »Abacija« u koju se ide na ljetovanje i »Pola« u kojoj je bilo središte austrougarske flote, ali dalje od toga njihovo znanje i njihovi osjećaji ne idu.

Te večeri se Istra nametnula. Nametnula se srcima. I onaj burni pjesnik je pokazao da su ljudi — ljudi iz trakovina i žene u elegantnim toaletama — osjetili Istru, Istru našeg seljaka, naše šture crvene zemlje i našeg surug Krasa. Te večeri su ti ljudi doznali da postoji posebna istarska muzička lijevica i da za lužnoistarske roženice isto što i krčke i primorske sopele; da se taj naš autohtoni muzički kontinuitet proteže preko Kvarnera na zapad duboko iza Raše.

Gledajući te večeri »Roženice« u historijskoj perspektivi nameće nam se i nehotice ova slika: seljaci na Barbanštini i Proštini, koretji i krozeći, siromaštvo, roženice i — Hrvatski glazbeni zavod u Zagrebu. Ta naša melodija, naša seljačka kultura, uspjela je da se, iako u drugom rihu, prikaže gradu Zagrebu i da je Zagreb akceptira kao svoju. Da je osjetiti i svijesno primi kao dio hrvatske seljačke kulture. Prvotne roženice, one iz južne Istre oblikovale su se u novoj formi kroz dvanaes a umjetnika: Balotu i Matetića. Istru je dala roženice i dala je njih dvojicu. Ti dvojica su Istru, te večeri, otkrila i prikazala Zagrebu, i preko njih je Zagreb primio roženice kao svoje.

A to je ono najvažnije — to stapanje Istre sa Zagrebom.

To je umjetnost, istina, ali je to i najefikasnija propaganda za Istru, kao što je umjetnost bila svuda i uvijek propagandni, novog ili propaganda za konzerviranje starog. Uvijek je ona bila najuspješnije sredstvo u svakoj borbi — vjerskoj, nacionalnoj ili socijalnoj.

Sve do nedavno je Istri pridavan epitet »sirotica«. Na Istru se odavle gledalo kao na nešto svoga, da, ali inferiornijega. Za Istru se davalo, naročito prije rata, »Malen pruži dar, domu na oltar — Družba sv. Ćirila i Metodaa — pisalo je na Skrabicama u zagrebačkim lokalima prije rata. Davalo se. A kasnije se davalo sve manje — dok se razvojem prilika nije više moglo davati. Tada se počelo na nju zabravljati.

Sve dok se nije Istra opet pojavila. Ali ne da prima — već da daje. Istra je počela davati. Istra je počela davati hrvatskoj literaturi, muzici, nauci. Istrani su počeli da vraćaju onaj »malen dar kolega je bila, sa zahvalnošću, primila »sirotica Istra«.

I tako se za Istru ponovno doznaje. Istru se počinje ponovno voljeti i Istra postaje jedan dio hrvatskog narodnog problema. Seljačka Istra se uklapa, barem osjećajno, u opće hrvatske seljačke težnje, kao dio istog naroda po jeziku i kulturi. I to ne više kao ona nekadanja »sirotica«, već kao ravnopravni narodni dio, koji doprinosi općoj narodnoj kulturi svoj uložak.

Mi Istrani ovdje, seljaci, radnici i takozvani intelektualci — djeca seljaka u prvoj generaciji — imamo uvijek, i kao po jedinac i kao cjelina, onaj adlerovski osjećaj manje vrijednosti. I kao pojedinac i kao cjelina tražimo, makar nesvjesno, kompenzacije. Nekoliko uspjeha kao što je ovaj s »Roženicama« ili lamske godine sa

Dve knjige o balilah

Spisal: Ferdinand Hegedüs

V madjarskem neodvisnem časniku »Független Újság«, ki izhaja v Cluju v Rumuniji beremo ta le članek z naslovom »Független Újság« v Rumuniji. Nedavno je izšla v italijanski vladni izdali lepa knjiga »L'Education fasciste de la jeunesse en Italie« — Fašistična vzgoja mladine v Italiji, brez dvoma s propagandnim namenom, da bi pokazala zgradbo in uspehe fašističnega vzgojnega sistema in njegov vpliv na italijansko mladino. Kakršnokoli mnenje ima kdo o fašističnem življenju, knjigo bo vendar smatral za zanimivo. Besedilo in bogata ilustracija skrbita za to, da bralca prepričata o blagoslovu tega vzgojnega sistema ne samo z ozirom na fizično utrditev, temveč tudi v pogledu na naravno preobrazbo mladine.

Sam zares na primer nisem tega nazirala, da bi imela prečrpana vojaška vzgoja mladino naravno dobro učinek. Ta skupni duh, ki mesto humanega povesod produkcija bojevitosti in vzpodbuja sedanjo generacijo k trdovratnemu medsebojnemu nastopanju, je popolnoma gotovo sad tega sistema. Mi morda v naši mladosti nismo bili dečki tako kljubovalnega nastopanja in v naši paglavski dobi nismo znali ravnati s puško in smo tudi brez uniforme držali disciplino, so v pohodih nismo izživljali, pa vendar naš dijaški svet ni bil v ničemer morali na dolgo, naša ljubezen do šole ni bila brezplodna in nasproti našim profesorjem in staršem se je odkrivalo v nas toliko discipline, kakor v sodanji generaciji. Mesto militarističnega nagajanja se je izoblikovalo v nas več samostojnosti, hitrejšo spoznavanje življenjskih potreb in bolj notranje spoštovanje lepih človeških misli.

Toda pozabimo ponujajoče se nam primerjanje in varljive reminiscence in se osvoobodimo preduverjenosti, ki nas veže na drugo politično naziranje, glejmo to knjigo neodvisno od lastne miselnosti in ugotovimo, da je to, kar tu producira fašistični sistem, v resnici njegova krasna organizacija, njegov delovni program, njegova fizična kultura, njegove razvedrilne vaje, predvojaška izobrazba, vojaško formacije dekliške vzgoje, fašistična organizacija vsenčuljske mladine, dijaška četa Littorali, njegovi učni tečajji politične priprave za mladine: vse to nam gotovo kaže v sliki in besedi obsežno in mogočno delo in organizacijsko velikopokostnost. Brez dvoma je, da ima vse to politične cilje in da so v prvi vrsti rezultante onega vojaškega duha, ki ga Mussolini tolikokrat proglašaja za vodilno smer italijanske države.

Morda bi se tudi v meni okrepila pri obrcaju vsake strani pod vplivom te knjige pripravjenosti, da bi verjelo, da je to res ona nova življenska oblika, katero zahleva sedanja doba in za katero moramo mi vsi stremeti. Saj bi moral tako zelo verjeti v svitanje humanističnega sveta, da bi se otegnili vplivu take propagandističke knjige, kakšna vera, daundanes komaj lahko zcvete v nas. Napredovanje v smeri velikih enot, kultus vojaške pokorščine danes tako oumamlja tudi mislečo glavo, da tudi to ne bi bilo čudno, če bi res verjelo, da je tako prav in da mora tako biti in da le srcečen in zavidajna vreden on narod, kateremu je bilo dano to vodstvo.

Toda meni se pri presoji polavov vriva vedno kot nezadnja ovira delstvo, da sem manjšinski Slovenc, in pri resni kakor vladnega sistema sem navajen staviti vprašanje: ali vse to, kar vidim ali slišim, nomen isti blagoslov tudi manjšinskemu človeku kakor vladajočemu narodu, če predpostavljamo, da pomeni za njega res blagoslov, kar si seveda ne bi unal trditli.

Pri čitanju knjige »L'Education fasciste de la jeunesse en Italie« je tudi to vibriralo v meni, kakšen vpliv ima ta novi vzgojni sistem na one manjšinske narode, ki prebivajo na ozemlju fašistične Italije po sili mirovnih pogojev.

Prav te dni je izšlo v založbi Jugoslovanske unije iz Društva narodov 300 strani obsegaajoče delo v angleškem jeziku: »Life-and-death Struggle of a National Mi-

nority« (Bol na življenje in smrti narodne manjšine). Pisec dela je dr. Lavo Cornelli in knjižica izhaja v Ljubljani. Knjižica zama pretresljiv roman polmilionice italijanske slovenske manjšine, ki ga je preživela pod fašističnim nasiljem do današnjega dne. V tej knjižici se bavi posebno poglavje ravno z onimi mladinskimi ustanovami, s povečevanjem katerih stona francoska izdaja italijanske vlade pred svet.

To poglavje pripoveduje, da delujeta predvsem na teh novih ozemljih društvi Lega nazionale in Italia Redenta. Obe imata ta cilj da odčigneta slovenske otroke od vpliva doma še v onem prostem času, ki jim preostaja po šoli, kra, telovadba, sport in glasba so zbrle slovenske otroke za razaroditev. Balile odkrito priznavajo program Italijaniziranja in »delajo iz slovenskih otrok lančarje v slovenskem nomeni besede«. Balile učijo slovenske otroke, da s svojimi telesom in s svojo dušo služijo samo fašističnemu režimu. »Te otroke namenajo za to — piše knjiga — da bi bili sredstvo v roki fašističnega slovenskega naroda in jezika proti svojemu lastnemu rodu.« Ne samo balila in avangardisti, temveč od l. 1935; deluje tudi organizacija Figli della Lupa (voljeli mladiči), ki vpreza še otroke med 6. in 8. letom. Zakon rezervira samo tem organizacijam vzgojo mladine in nobeneza druge organizacije ni torej se ne more vršiti nobena manjšinska vzgoja ali nadzorstvo, niti na verski podlagi ne. Po zakonu je res vstop v to organizacijo prost, toda do nobene prednosti, zaščite, štipendije ali namestitve ne more priti oni, ki ni bil njihov član. Največji pritisk razvijajo, da posebno na novih ozemljih nemški in slovenski otroci brezpogojno vstopajo v balile, avangardno in v kroge voljeli mladičev. Ker na ozna fašistično pojmovanje samo eno narodnost, en jezik in eno kulturo, je torej naloga teh organizacij razaroditev ostalih narodov in kdor se temu protivi, tega zadeni stroga kazen. Javno službo vršec voditelj bi takoj izgubil mesto, če bi odklonil poziv, naj vniše svoje otroke v fašistične mladinske organizacije, kjer na imo gotovo iztrgajo iz duše ljubezen do lastne narodnosti. Celotno delavcem v rudniki živega srebra na jadranski obali so zagrozili, da izgubijo kruh, če njihovi otroci ne postanejo balile. Tuda četudi se najde roditi, ki ugarvaja proti vpsnu, odvečejo otroke kljub temu v balile. Poleg tega pa mgarajo stroške za to organizacijo plačati starši v obliki ogromnih občinskih taks. Knjižica slovenskega pisatelja ganljivo opisuje, kako vse te vzgojne oblike trgajo manjšinske otroke od njihovca jezika in narodne zavesti, kako mulijo iz njih nivoja slovenska čustva, katerih rodilci niti ne more nadomestiti, saj vendar šola in te mladinske organizacije, prav tako ureditev, dnevnih domov, absorbirajo ves otrokovi čas. Tako vzklika: »Slovenski otroci stalno stoka pod trajno nevarnostjo: razaroditve se, fašizem ga požira in militarizirajo ga. Potem ga silijo, da na abesinskem hojšiču prevliva kri za fašistično Italijo«.

Če bi morda bila tudi v meni fašistična namerenja, me ne prečitanju tega žalostnega poglavja niti najlenše pohvalne vrste in »nakrasnejši fotografski posnetki druge knjige ne bi mogli več navdišiti. Zelen bi, če bi si na primer manjšinski madjarski človek za en trenutek predstavil onoz izpremenje, ki bi recimo pri nas nastopila v vzgoji vse madjarske mladine, če bi fašistični sistem tudi pri nas z istimi sredstvi služil veri »En narod, en jezik, ena kultura«.

Sada dolazi na red zblizenje izmedju Italije i Rumunjske

Svi talijanski listovi od 7 aprila preneso jednu informacijo »Giornale d'Italia«, da će postije zblizenje izmedju Italije i Jugoslavije uskoro doći do prijateljske saradnje i novog zblizenja izmedju Italije i Rumunjske.

Balotinim i Gervaisovim čakavskim stihovima; kadro je da u nama podigne samostvest. A što je najvažnije, da to naše traženje kompenzacija usmeri u pozitivnom pravcu. Da naš rad bude jak prilog općoj narodnoj kulturi i životu i da tako na najefikasniji način radimo u interesu našeg seljaka u Istri — onoga koji je dao roženice i pjesme — pjesnike, kompozitore i naučnjake, jer »kroz roženice govore glasi naših starih od davne davnine kamogod se krenemo, oni gredu s nama, glasi crljene zemlje, i krasa, glasi domovine«.

DOSADAŠNJI EFEKAT PRIJATELJSKOGA SPORAZUMA

NAŠI KONFINIRANCI

Sa više strana smo dobili upite glede naših konfinirancea u Italiji. Mnogi čitatelji nas pitaju znademmo li što potanje o tome.

Do sada znademmo ovo: Neki konfiniranci su se vratili kući, kao na pr. dr. Sosić iz Trsta.

Neki konfiniranci se nisu još vratili, kao na pr. Roman Pahor, Ivan Didić.

PJEVANJE HRVATSKIH I SLOVENSKIH PJSAMA

Rijeka, aprila 1937. — Prošle nedjelje, na vijest o jugoslovensko-talijanskom sporazumu, pjevalo se u svim selima u okolini hrvatski. Pjevali su čak i oni ljudi i mladići koji već nekoliko godina nisu zapjevali hrvatski. Vlasti nisu pravilo smetnje. Jedino su karabinjeri popisali pjevače. Tako je na pr. brigadir u Lovranu rekao mladima: — Ja nisam službeno još dobio nikakovo naređenje o promjeni kursa, ali budući da znam za novosklopljeno prijateljstvo, puštam vas na miru, jedino moram popisati vašu imena radi svake eventualnosti.

Mladići su tako nesmetano nastavili zabavom i pjevanjem.

POPUŠCANJE GLEDE RABE NASEGA JEZIKA V CERKVAH

Trst, april 1937. Tupatam je opažati nekakšno popušcanje glede rabe našega jezika v cerkvi. Tako so baje te dni nekateri župniki v tržaškem predmestju od policijske (i) oblasti prejeli naznanilo, da smejo zopet dopuščati slovenske pesne. Že nekaj časa prej so tudi v Beneški Sloveniji zopet dovolili vsaj v okrnjeni obliki rabo slovenskega jezika v cerkvi. To pa je tudi vse. Niti ni cerkvena oblast v reski škofiji že preklicala absurde odredbe, da se bodu suspendirali a divilni vsi duhovniki, ki bi si usojali protiviti prepovedi slovenskega jezika v cerkvi. Prav preteko nedeljo pa so instalirali v slovenskem delu tržaškega predmestja, v Rolanu, novega župnika, ki mora biti po pisanju fašističnih listih njim zelo dobrodošlo. Kam bodo spravili dosegaajoča italijanska, a napram Slovincem vendarle pravitega župopravitelja Salvadoria, ni nam znano.

ZNAČILEN DOGODEK V VIDMU

Gorica, aprila 1937. (Agis). Nekega jutra po veliki noči so bili v Vidmu presenečeni z značilnimi letaki, ki so bili nalepljeni po mestu, zlasti po prometnih ulicah in važnejših križiščih. Na letakih je bila karikatura, ki je predstavljala ... v ozadju pa ... z veliko vrečo moke na hrbtu, na kateri je stal napis: »Proventione dalla Jugoslavia«. Letaki so provzročili razne komentarje in veliko razburjenje oblasti. Bile so izvršene saradil tega številne aretacije in obširne preiskave, ki pa so ostale do danes brez uspeha.

IZPREMEMBE SLOVANSKIH PRIMKOV IN NOV ZAKON O EKSPROPIACIJI

Trst, aprila 1937. — Nov zakon o ekspropiaciji, ki je bil izdan mesec dni pozneje, ko je bila pogodba med Italijo in Jugoslavijo že sklenjena, dasi še ne podpisana, je ostala v veljavi, tako da sme proslava ustanova za agrarno prerjenje Treh Benečij (Ente di rinascita agraria) razlastiti vse naše posestnike, celo jugoslovanske državljane. Tudi izpremembe slovenskih primkov dalje kar dežujejo. Saj so samo v mesecu januarju izpremenili primke več kot 2000 naših bratov in sešter proti njihovi volji.

PRISILNA LIKVIDACIJA HRANILNICE IN POSOJILNICE V SKEDNJU

Trst, aprila, 1937. — Italijanski uradni list »Gazzetta Ufficiale« je svoli številki z dne 16. marca 1937 objavil dekret predsednika vlade, s katerim se preključe dovoljenje hranilnici in posojilnici v Skednju pri Trstu in se odreja likvidacijo tega zavoda.

Koji je najveći grad na svijetu?

— Koji je najveći grad na svijetu? — Madrid. — Kako, Madrid? — Jer Francuzi batajoni već mjesecima prolaze kroz njegova predgrađa. (Türinger Gauzeitung)

SPORAZUM

Ne treba naročito naglašavati, da je čitav beogradski sporazum između Jugoslavije i Italije događaj od kapitalne važnosti za našeg stajališta. Nesumnjivo počinje Rapalskog ugovora za nas najveći događaj na diplomatskoj liniji. I kao sporazum općeg karaktera, već zato jer se tiče Italije i Jugoslavije, beogradski bi sporazum morao imati posljedica i za nas, morao bi se tako održavati i na našem problemu. Ali ne radi se samo o tome. Taj sporazum sa konkretnim nas liče. Ima u njemu i oko njega elemenata, koji govore sasvim konkretno o našoj stvari. Ima tako u samom političkom dijelu sporazuma paragrafa, koji se odnose na pitanje granica ili akcija u vezi s tim granicama. Prvi paragraf političkog sporazuma glasi:

»Visoke strane ovog ugovornog obavezuju se da će postovati svoju zajedničku granicu kao i pomorske granice dviju država na Jadranskoj i u slučaju da jedna od njih bude predmet neizazvanog napada od strane jedne ili više sila, druga se obavezuje, da se uzdrži od svake akcije, koja bi mogla biti od koristi napadaču.«

Ovaj paragraf nije ništa drugo nego obnova onoga što je u pogledu granica zaključeno Rapalskim ugovorom. Sama činjenica, da se to obnavlja vrlo je karakteristična. Italija i Jugoslavija čim paragrafom svjedoče obojima i samim po sebi bili su radnici za promjenu onoga stanja, koje je stvoreno Rapalskim ugovorom, a to znači, da se još jednom odbija Dalmaciju odnosno Julijske Krajine, u koliko je, eventualno, vladalo mišljenje da se bave tim rivendikacijama. A u vezi a tim načelnim stavom iz prvog paragrafa od najveće je važnosti ono što sadrži četvrti paragraf političkog sporazuma. Taj glasi:

»Visoke strane ovog ugovornog obavezuju se, da ne trpe na svojim odnosnim teritorijima, niti da pomnu na ne koji način, na kakvu aktivnost, koja bi bila uperena protiv teritorijalnog integriteta ili postojećeg poretka druge strane ugovornice, ili koja bi bila takve prirode da bi škodila prijateljskim odnosima između dviju zemalja.«

Ovaj paragraf ima praktičnu vrijednost i upotijevaju ono što prvi načelno znači.

To je ono glavno u političkom sporazumu što nas s našeg stajališta interesuje. Opaženo je, da u samom sporazumu nema izričitog govora o pitanju Jugoslavena pod Italijom, u granicama, koje su svjedočno potvrđene tim paragrafom prvim i četvrtim. Nema sumnje da bi to bilo dobro, ali treba uzeti kao povoljan rezultat i ono što je rečeno u govorima prilikom potpisivanja sporazuma. Takvi govori nemaju neku obavezu i striktno juridičku vrijednost, ali se uzuelno smatraju ipak moralnim dijelom samog sporazuma. Tako je i izjava grofa Ciana prilikom potpisivanja beogradskog sporazuma u neku ruku sastavni dio samog sporazuma. U toj je izjavi konkretno riječ o Jugoslavenu pod Italijom.

»Ono što hoćemo da ostarvinamo, to je prije svega svaki izvor nepovjerenja. Ono što želimo da ostarvinamo, je trajno prijateljstvo između naše dvije zemlje. Ja sam uvjeren da će to imati najpovoljnije reperkusije na pogranična stanovništa obje zemalja, koje će stanovništvo od sporazuma zaključenog između Italije i Jugoslavije osjetiti najblagotvornije djelovanje. Sa svoje strane, ja sam obavijestio gospodina predsjednika Stojadinovića o povoljnim uputama koje su dane našim talijanskim vlastima, da se u lice učtenja i upotrebu srpsko-hrvatskog i slovenskog jezika i u pogledu službe božije na istom ovom jeziku.«

Kada je završio čitanje svoje izjave grof Ciano je zasjedao jedan trenutak i rekao:

»A sada ću vam saopćiti da sam dubio od predsjednika Mussolinija jedan telegram, kojim mi je stavio u dužnost da predsjedniku g. Stojadinoviću i jugoslovenskoj naciji saopćim sljedeće...«

Tu grof Ciano potješa da su prilikom sretnog događaja rođenja sina nasljednika talijanskog prijestolja amnestirana 62 politička osuđenika u Italiji, po narodnosti Slovenci. Zatim grof Ciano dodade:

»Danas na dan potpisivanja jugoslovensko-talijanskog sporazuma Duce je pustio na slobodu 28 političkih osuđenika slovenske narodnosti koliko ih je svega ostalo bilo na izdržavanju kazne u Italiji.«

Ova su miesta u izjavi grofa Ciana ne samo zato važna za nas, jer se radi o nekim obaveštajima i o jednoj anegdota, nego najviše zbog jedne novosti s fašističke talijanske strane, koja može da se nazove *evolution jednog principa*. I ako to nije samo u političkom sporazumu, nego u izjavi, usudili bismo se reći, da se radi i o *divnom načinom, juridičkom predmetu u divničkim odnosima Jugoslavije i Italije*. S fašističke strane po prvi put se oficijelno priznaje postojanje jugoslovenske manjine u njenim granicama. Bilo je i do sada znakova, po kojima se moglo konstatovati da je fašistički režim svjestan postojanja Hrvata i Slovenaca u Julijskoj Krajini, ali ti su znakovi bili uvijek na liniji uviđavanja njihove egzistencije. Ovo je prvi put u pozitivnom smislu.

Sam Rapalski ugovor nema u sebi ni riječi o Hrvatima i Slovenima u Istri, Trzin i Gorici, ni riječi o granicama za njihove narodni. Kulturni ili politički život. Oni su tim ugovorom prepustili Italiji i njezinoj vladavosti ili nevladavosti, dok taj isti ugovor sadrži najveće garancije za Talijane u Dalmaciji. I svi daljnji ugovori Italije i Jugoslavije bili su na toj liniji, presudivši za postojanje Hrvata i Slovenaca pod Italijom. A usavršavajući su već postojeće garancije za Talijane u Jugoslaviji.

VELIKO ODUŠEVLENJE EUGENIJA COSELSCHJA SPORAZUMOM JUGOSLAVIJE I ITALIJE

Interesantan članak u listu »La Volonta d'Italia«

Svi oni, koji poznaju Eugenia Coselschja, predsjednika svih talijanskih dobrovoljaca i Centralnog komiteta za dalmatinsku akciju, pitali su se: Kako će on dočekati beogradski sporazum? Trebalo je očekati poznati njegov list »La Volonta d'Italia«, koji izlazi tjedno u Rimu s podnaslovom »Imperialistički organ«. U broju od 31 marta Coselschi piše oduševljeno o »sporazumu, pa medju ostalim piše:

»Mi smo upravo u ovim stupcima vodili mnogo, živahne i hrabre bitke protiv naših susjeda na drugoj obali. Mi smo te bitke vodili, pošto smo vjerni jednoj tradiciji, privrženi jednoj ideji. Mi smo boj bili i zbog toga, što je Jugoslavija, daleko od toga da vodi politiku koja odgovara njenom interesu i u prvom redu njenom nezavisnosti, bar neuzdaje nezahvalnu i opaznu ulogu izazivajući za račun drugih. Borili smo se, da bi odgovorili drskoj, slovitoj i izlazvačkoj kampaunji više ili manje mračnih udruženja, koja su bila više ili manje prozeta tajnom mržnjom sekta i demagoških predrasuda protiv fašističke Italije. Boj smo bili i onda, kad nam se činilo, da su sloboda i pravda ugrožene od unutrašnjih sukoba, podesnih da izazovu opasni požar i na našim granicama. Mi ne poričemo ove borbe, ne sakrivamo ih, ne brišemo ih potpuno spuše iz aktivne naše djelatnosti. Niko nas ne bi cijenio, kad bi od danas na »sutra« pisali »Hosanna«, a da nismo uvjereni i kad bi priložimo pokušali, da sakrijemo našu prošlost, kao da se stidimo da o njoj govorimo.«

Dalje piše Coselschi:

»All Jadrani je jedan uzani zaliv, a ne beskrajni ocean. Ne može se živjeti na obalama Jadrana u vječnom stanju sunnje i tjevnja. Bile su glupe, izlišne i osudjene da ostanu besmislene glasine sve agitacije i rivendikacije mračnih skupina i organizacija, koje od danas unapred, kao što je prirodno — nemaju više razloga za opstanak, a protiv kojih smo mi ustajali otvorenom i živahnom oduševnošću.«

Ea završava:

»Sa ovim osjećajima, sa punom lojalnošću, sa savršeno shvaćenjem svoje dužnosti talijanski dobrovoljci pozdravljaju beogradski ugovor i iskreno žele, da primjena ovoga ugovora, rječitija i

efikasnija od svih klauzula — bude zaista značila novu epohu za jadranski i za svjetski mir.«

SVAKI DAN PO JEDAN ČLANAK O NOVOM PRIJATELJSTVU

Poznati riječki fašistički list »La Vedetta d'Italia«, vrlo je aktivan u obavljanju talijansko-jugoslovenskog paketa i objavljuje skoro svaki dan po jedan članak u prilog talijansko-jugoslovenskom prijateljstvu.

PREDAVANJE ARNALDA VIOLE O BEOGRADSKIM UGOVORIMA IZMEDJU JUGOSLAVIJE I ITALIJE

Glavni urednik riječke »La Vedetta d'Italia« Arnaldo Viola održao je predavanje o značenju beogradskih ugovora. Predavanje je održano u rajonskoj sekciji Borgomarinu, u fašističkoj čitkoj školi, pred izabranom publikom. Viola je prikazao prilike za vrijeme svjetskog rata, zatim poratne ugovore. »Uprkos tome Italija i Jugoslavija uvijek su osjećale potrebu, da regulišu svoje odnose na »bazi geografskih, prirodnih i ekonomskih činjenica« — kaže Viola. Zatim je Viola prikazao praktične mogućnosti ugovora s naročitim obzirom na promet i pogranični saobraćaj u direktnom odnosu sa riječkom lukom.

TALIJANSKO-JUGOSLOVENSKO KULTURNO DRUŠTVO

Fašistički »Il Lavoro fascista«, »La Tribuna«, »Il Piccolo«, »La Vedetta d'Italia« i drugi talijanski listovi donose vijest o osnivanju talijansko-jugoslovenskog kulturnog društva u Beogradu. U vezi s time »Il Lavoro fascista« piše:

»Radujemo se ovoj inicijativi kojoj je cilj, da se u jednom udruženju skupe svi koji imaju simpatija i interesovanja za našu zemlju. Ovim društvu neće biti teško, da u atmosferi beogradskog ugovora razvije djelatnost u prilog efikasnog zблиženja dvaju naroda na kulturnom polju. Uostalom treba da se ponovi jedna vjekovna tradicija, pošto kulturni odnosi između obje zemlje imaju prošlost visokog stepena. Što se tiče trgovinske razmjene svima je poznato, da naše privrede imaju komplementarni karakter i da u tome pravcu neće biti teško da se razvije korisna djelatnost.«

Jugosloveni pod Italijom i kulturni sporazum koji će biti sklopljen u Rimu

Pariska revija »Europe Nouvelles« od 3 aprila donosi opširan članak Alberta Moussetta, u kojem čitamo i ovaj pasus: »Italija je sporazum platila teškim ustupcima svoga samoljublja. Pored pakta, pretrpjela su i pitanja čiji bi samim spomenom svolevremeno prozreo Rim negodovanjem: Albanski statut i slavenske manjine u Istri. O tim predmetima izmjenjena su obećanja. Izvjesno nepovjerenje u ta obećanja dopušteno je. Je li rimska vlada raspoložena da se odrekne svojih protektorata nad Albancima? Je li Beograd raspoložena da se odrekne aksloma »Balkan balkanskim narodima«? Kakav sporazum može dovesti

u sklad dva toliko isključiva shvatanja? Što se tiče 600.000 istarskih Slavena koji nemaju ni škola, ni crkava, ni udruženja, ne može se predviđati da će se njihova sudbina poboljšati od danas do sutra, tim više što u Italiji postoje i druge manjine. Listovi su objavili da je iz zavrta pušteno 90 Slovenaca. Je li to sredstvo da se olakšaju pregovori o našim namadama, koje Italija traži za 3000 volnih optanaka. Kulturni sporazum, koje će g. Stojadinović kako se tvrdi, zaključiti, obavijestit će nas u tome pogledu.«

Zauzimanje naših iseljenika u USA za naš narod u Julijskoj Krajini

»Jugoslovenski Glasnik« — Chicago, donosi ovu nedavni pokušaji talijanskog vlade, da si osigura prijateljstvo Jugoslavije. New York Times od 24 marta javlja, da će talijanski ministar inostranih poslova, Ciano, narednoga dana stići u Beograd, da sklopi sporazum s Jugoslavijom. Vijest također navodi na talijanskih političara, da će ministarski predsjednik i ministar inostranih poslova, Stojadinović, tom prilikom upozoriti na pravedan postupak Jugoslavije prema talijanskoj manjini u Dalmaciji u poredbi sa strašnim progla-

njanjima jugoslovenske manjine u Italiji. U vezi sa objavljenim sastankom uputila je novoroška organizacija »Udruženje za obranu Jugoslavena u Italiji« dne 24 marta sljedećem brzojavu g. Stojadinoviću: »Obzirom na pretstojedi sastanak s talijanskim ministrom inostranih poslova, »Udruženje za obranu Jugoslavena u Italiji« s nadom očekuje od Vaše Ekscolencije, da ćete iznijeti pitanje progornjanja jugoslovenske manjine u Italiji i nastojati da se njihove strašne prilike ublaže.«

Fašizam je na svoj način znao da iskorišti to udobno nasljeđe iz demokratsko-liberalnog režima i to mu je koristilo u provedenju svog totalitarizma i u Julijskoj Krajini. Nikakva ga mediusobne obaveze u tom nisu smale. Fašističke je teza bila da u granicama Italije nema Hrvata i Slovenaca i da ih ne smije biti. U tom je smislu potencirana do maksimuma asimilaciona politika. S obzirom na sve to interesantna je izjava grofa Ciana. Dok se prvim i četvrtim paragrafom sporazuma Jugoslavije i Italije odbija identizacija, ona izjava grofa Ciana daje Jugoslaviji jedno moratno pravo, a

možda i juridičko, koje joj nije davao ni Rapalski ugovor, da se u Rimu interesuje za sudbinu Jugoslavena u granicama Italije. Svolom izjavom grof Ciano ka da je njihovo bolje stanje poslavo kao neki ulov boljih talijansko-jugoslovenskih odnosa. Zar se to ne može tako tumačiti? I u svijetlu takvog tumačenja, čak i bez obzira na momentano izjavljeno ili neizjavljeno obećanje o jeziku u školama, crkvi itd., može se reći, da je sporazum vrlo velik događaj za nas. Ili očekivanju daljnjih konkretnih rezultata konsultiramo za sada, ovo.

„Chi ovira vedra“

Pod tim naslovom donosi »Popolo d'Italia« od 7. o. mj. svoj točiji kurs, kojega prenosi svakom danu sa talijanski dnevnici. Vrlo dobro je poznato iko piše te člank, u kojima se izjavljuju i najodardnima stilom tumače sve aktuelne političke pojave. U tom članku sa govori o talijansko-jugoslovenskim odnosima povodom članka bišeg francuskog predsjednika vlade André Tardieua u francuskom dnevničarskom listu »Gringotre« o sporazumu između Rima i Beograda.

»Popolo d'Italia« kaže da je taj Tardieuov članak interesantan ne samo radi ličnih razmatranja uspomena, već naravno radi razmatljanja koja noseće Francuzima. Pa datie historio koje »Popolo d'Italia« sa svih 4 i 6 naka u »Popolo d'Italia« listu kojega je osnovao Mussolini i koji je njegov lično vlasništvo):

»Odnosi između Italije i Jugoslavije su dramatski izvijestili Evropu i Afriku. Talijani i Amerikanci su bili na Mitrovoj konferenciji u otvorenoj suprotnosti Amerikanci, usavši u rat tek 1917, nisu sudjelovali u Londonskom paktu, koji je davao Dalmaciju Italiji, bez Rijeke, pa su se ponasali kao da im nisu poznate obaveze Srećeviča prema Italiji. Churchill, Wilson, Lloyd George i Orlando bili su angažirani u taj dramatički borbi. Najbolji igrači nje bio Orlando, ali je protiv nas bio najodlučniji ovaj Wilson koji je bio protiv ostavanja Italije kao učesnika Beogradskog preko tega. Prošlo je skoro dvadeset godina kroz koje je talijansko-jugoslovenski konflikt, kojemu je duša bio Jadrani, izazvao svom težinom nad Evropom. Tardieu priznaje otvoreno Mussoliniju zaslugu što je zaino bez premišljanja, bez Francuske, pacifirani Jadrani (pacifcare l'Adriatico).....«

GENTLEMENSKI SPORAZUM

— Je li, Maša, šta mu je to »gentlemanški sporazum«? — To ti je kad mi zaključimo da ti je kroz tri mjeseca dobarljani pak vagona pščenice, ako čitna slobodi, ja ti neću robu dostavljati, a ako padne — ti mi je ne ćeš platiti. (Ošišani ječ.)

Pozdrav komandanta 107 legije u Zadru

Komandni 107. legije M. V. S. N. (militarije) »Francesco Wismondov« u Zadru preuzeo je neki Antonio Ajur, koji je došao iz glavnog štaba. Zadržao »Sava« i »Arco« od 3. m. i donosi njegov pozdrav. Crnim kosu hvalama Zadru. Taj pozdrav glasi: »Po prvi put, i s religioznom uzbuđenjem, došao sam u ovu našu dalmatinsku zemlju, u kojoj je mali veliki Zadar (piccola grande Zara) dragocijni dragulj talijanstva i fašizma. Budući da su i talijanstvo i fašizam osnovne esence mišljenja i time pravo svakog od nas da budu naše, tako isto sam terim da se osjećam osobito poštovanjem pružavajući komandni 107. legije u ovoj Dalmaciji talijanskoj, kao je pre »Sava« i »Arco« i mučniska bila »Srećevič« u kojeg je zaplamazao i razirao se čiji plamen hvaliti sva svih boraca Italije koja su našta umirujuća smrt.«

PORAZ FAŠISTA U BELGIJI

U nedjelju su održani u Bruxellesu izbori. Preko svjetlog otkričenja, fašista Degrella je dobio manje glasova nego što su mu prolificirali prognoze. Predsjednik vlade van Zeland je dobio 73,80 posto, a Degrella tek 19,05 posto glasova.

Ti izbori se nisu očekivali tek u Belgiji velikom nervozom. Čitla evropska štampa je donosila opširne izvještaje o izbornoj kampanji i prognoze. Jer ti izbori u Bruxellesu imaju i međunarodnu važnost. Tu su se imali ogledati demokracija i fašizam; ti izbori su imali da pokažu hoće li i Belgija skrenuti u fašistički blok država ili će ostati vjerna demokraciji i demokratskim državama u Evropi. Karakteristično su ike predizborne parole. Tako su na pr. belgijska žena na dan izbora ispred izbornih lokala naglavale: »Ako želite da glasate za ropstvo, teror i koncentracijske lagune, glasajte za fašistu Degrella!«

I gradjani Bruxellesu su glasali za demokraciju i slobodu. Spomenuli ćemo još trije karakteristične stvari u vezi sa tim izborima. Kada je pred nekoliko mjeseci bila belgijska vlada zbuđena svojih fašista u Belgiji da govori sa belgijskim državnim radiostanicama protiv belgijske vlade i belgijske demokracije, tada je Degrella bio otkao u Italiji i tako preko državnih radiostanica održao taj govor. Nastao je bio diplomatski spor... Drugo: Prije izbora je nadbiskup-kardinal Roela dao izjavu u kojoj osuđuje Degrella (koji ima između ostalog, u programu i osnivanje korporativne države sa kolektivnim principima). I to je mnogo odmglo Degrella, koji je planjao na katoličke konzervativne krugove. Sve u svemu, fašizam je barem na tom neutralnom sektoru Evrope dočinio nesuspjeh.

Solčno uroćino hodo začeli izbrbljati u Absentiji

Što u nalogo se sedaj peča već talijanskim izmjerjeje, ki naj izmjerjeje načiti za bi solčno uroćino. Katera je tam već kekor dovali, bila dobro govitno »redatio«. ...ker je nimojo dovoji ne štitišti.

